

ACC. N:R. 5249

Landskap: Småland. Kalmar län. Upptecknat av: H. Fernholm.
Härad: Stranda hd. Adress: Uppsala.
~~Österviks sn~~
Socken: ~~Mönsterås sn.~~ Runnö. Berättat av: Oscar och Paul Carlsson. Runnö
Uppteckningsår: 1935. Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
RUNNÖ.

Uppteckningen rör fiske.

Landskap: *Sigtuna län*

Berättare: *T. J. J. J. J.*

Härad: *Östergötland*

Berättarens yrke:

Socken: *K. A. J. J. J.*

Berättarens adress:

Uppteckningsår: *1957*

Född år i

Upptecknare: *E. J. J. J. J.*

Widuka för jag tacka
 arkivets ledare för
 den tåla och med sin sköpliga
 och samt förtröendet med att ut-
 besvara frågorna som det har varit
 och är tillräckligt att genom här
 försäkras, och om man har jag skrivit
 detta uttryck för beaktande och både
 sista uttrycket så som det uttrycker
 sig. Det hela beror på att jag
 varit i för ganska, jag skulle
 när det gäller om jag skulle dit
 i den stora Rindes Stiftelse ett stort
 arbete i den gamla tiden, det
 som då inga var kammerhögskolan
 och har jag blivit författaren
 i Tacknad som är mitt uttryck
 Byd och försk till oss och
 1754.

Fisket bedrives uteslytande i havet och mest på nordöstra sidan av ön samt i Nätleviken och Långgloviken. Den senare är särskilt lämplig för notning och pulsning. Bottnen är runt om ön stenig och långgrund. Ön består av kambrisk sandsten av samma art som i trakten av Simrishamn och är alldeles platt. - På de ställen där sandstenen vittrat, har den kluvits i jämna kuber. - Stenen är mycket lämplig som byggnadsmaterial.

Fiskevatten.

M.5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—2—

Fisket är ganska betydande, men alla Runnöborna ha också mycket lantbruk. Egentliga yrkesfiskare finnas ej. Det fiskas mest ål, gädda, ort(=id) och abborre.

Fisket som
näring.

M. 5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—s—

På 1500-talet har Runnö haft två gårdar. "Domarringar" finnas mellan Långlo-och Nättleviken samt grunder efter bodar eller hus vid öns östligaste udde, Oxlenäs udde. En gammal kvarn med stocktimrad, kvadratisk underbyggnad stod förr på udden mellan Norrbyn och Sörbyn, men har nu flyttats till holmen (f.d. udden?) utanför Sörbyn.

Sjöboarna äro alla nybygda 1930, men en av de gamla har flyttats till hembygdsmuséet vid Nynäs utanför Mönsterås.

Bebyggelse.

M. 5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

4
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
Organisatio
n

Man har byman än i dag på Runnö.-

Fiskevattnen bytas varje år.-Eljest har varje gård sitt
fiskevatten.

Bottengarn finnas här sedan kriget. Den förste på trakten, som använde dem var fiskaren på Emm (vilket dock förnekas av denne!). På Runnö användas även ett slags mindre bottengarn utan fyrkant. - På grund av det ringa vattendjupet och den steniga botten är garnen mindre här än t. ex. på Våldö. Då man icke kan slå ned pålarna i botten fordras ett mycket invecklat system av linor och förankringar, för att hålla garnen lagom utspända i de ofta mycket svåra stormarna. En viktig princip är, att inga linor få korsas varandra. Det finnes garn med en ginarm och med två. I förra fallet sättes långarmen osymmetriskt vid ena sidan av fyrkanten. Fyrkantens yttersida skall hållas tätt ned mot botten men innersidan något upplyft. Det finnes på hörnpålarna särskilda s. k. nerhalare för att reglera detta.

Homnor.

Homnan består från landsidan räknat av en långarm med ca 1 aln mellan flötena, vilkens ytterända fästes vid påken, som sitter intappad i stolsbågen upptill och storsträdet nedtill. Storsträdet hålles nere med ett par storstenar av sandsten på vardera sidan av stolsbågen. Vid bågen fästes en eller två ginarmar. Undertelnen på lång-

armen kallas sarven.-~~XXXXXX~~ Långarmen fortsätter in i bälgen med en skiljetunga. Bälgens smalare del innehåller ett eller två ingim och slutar ytterst i en av spröt förfärdigad tena, som innehåller en megadd och slutar i en tenplugg, som bindes fast med ett snöre. Tenan vilar på en kälkliknande ställning av trä med tvenne framåt uppböjda tensläpor och en tengrimma.

(se teckningen!)

Ofta sättes två eller flera hommor efter varandra och tenans läge utmärkes genom ett flöte, som kallas vittjela.

Garnen "letas" icke nu som förr med albark utan med tjära, vilket gör dem hårda och stela. Tjätningen försiggår i en s.k. tjärbark. Själva planet, som ställes i sluttande läge är 12 fot långt och 7 fot brett. Bottnen lutar inåt och är försedd med träribbor, så att den överflödiga tjäran lättare skall rinna ned i grytan igen. Förr strök man garnen med en borste. Det blev grundligare, men tog längre tid.

Preparering
av nät.

M.5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

Pulsning.

Pulsning kallas här nätsning. Detta fiske förekom mest på vintern i grunda vikar. Därvid begagnade man ett redskap, som såg ut som en åra med förtjockad ända. Den kallades tärvel.

M. 5249

FOELKLIVSARKIVET
LUND

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—2—

Man drog isnot om vintern under isen i en vik. Långgloviken var lämpligast härtill. — Ändan uppåt land kallades harvel, den yttre säcken kalv. Vid notning under is hade man en hel del hjälpredskap, såsom tjia, tjuja och råa. Råa sköts under isen. Man trevar med tjia under isen och drar fram råa. Tjuja sättes gränsle om råa och dras fram. Noten dras ihop till ett stort hål, lötet. Här fordras nu bocken att sätta ned under telnarna efter botten. (En sådan bock från Runnö finnes i Nordiska Muséets samlingar i Stockholm). — Noten dras nu upp som en stor säck.

Notning unde
r is.

M.5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Att ljustra kallades på dagen då det var lugnt och klart att blankstöje. I Norrbyn förekom även stöje med eld. De grova ljusterpinnarna kallades flyn. Gäddljuster fanns mera förr än nu. De hade bara flyn men inga småpinnar emellan. - Stenbotten gör dock att ljustring är mera ovanlig i dessa farvatten.

Ljustring.

M.5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

10
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På förvintern nät isen ännu var tunn och klar klubbade man
gäddor.-Det kallades att slå skrällgäddor.

Klubbning.

Abborret har använts,men numera kommit ur bruk.

Krokfiske.

M.5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

12
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—s—

Ålen har i 60 års tid sålts till Tyskland, men mindre inom landet. - Gäddan säljes numera mest inom landet men gick före kriget även bra på Tyskland.

Avsättning
av fisk.

M. 5249

FOLKLIVSARKIVET
LUND

13
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

För ålfisket ser man efter, om månen är mörk eller ljus.
Ålen går nämligen inte till under månljus.
Från den 1 april till mitten av juni fisk man inte pulsa,
men lägga ut nät var inte förbjudet.

Några allmänna størmvarningsregler äro:

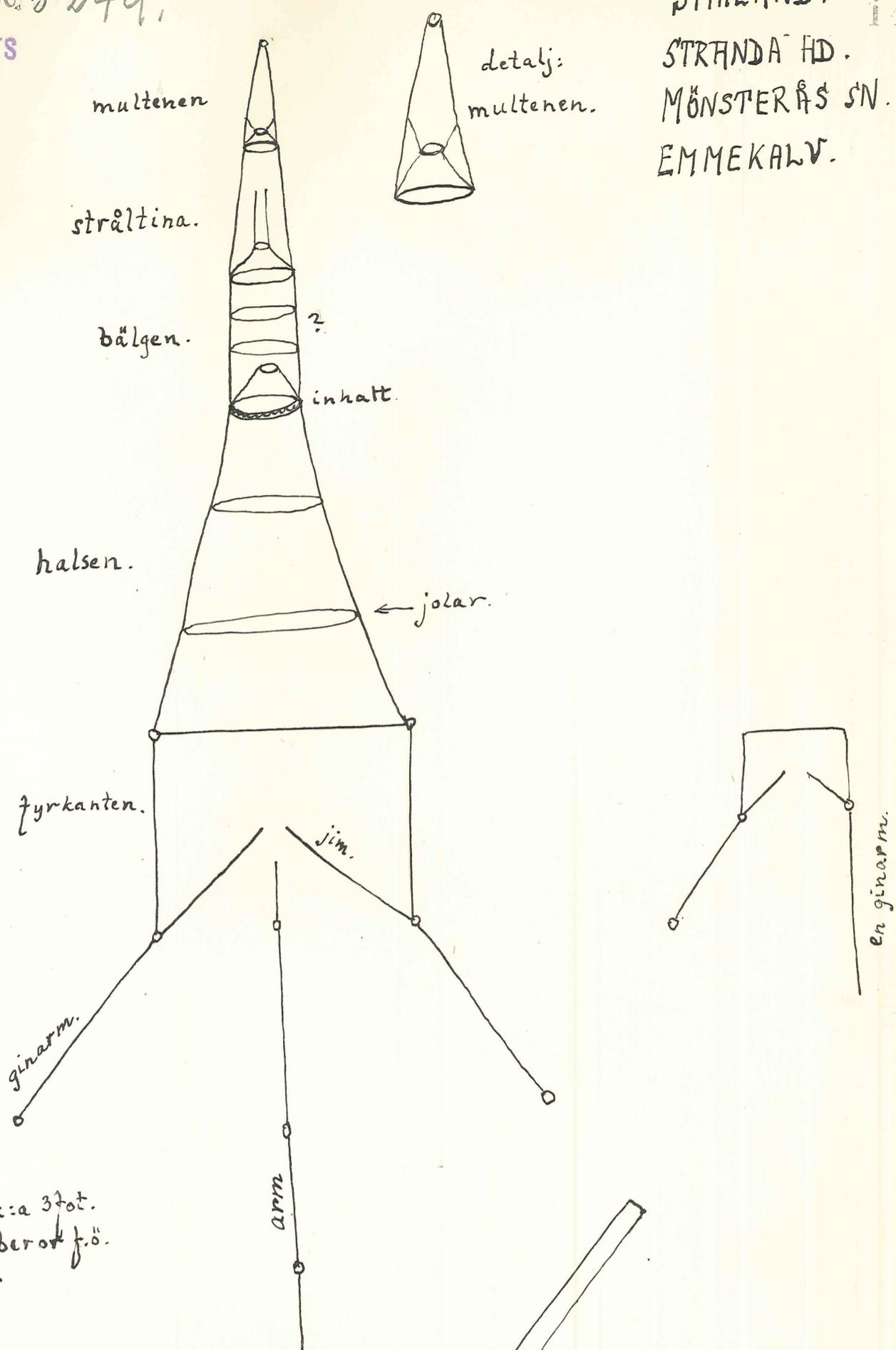
skott i sjön,
tärnan tvättar sig,
laxen hoppar flitigt.

Folktro
om
fiske.

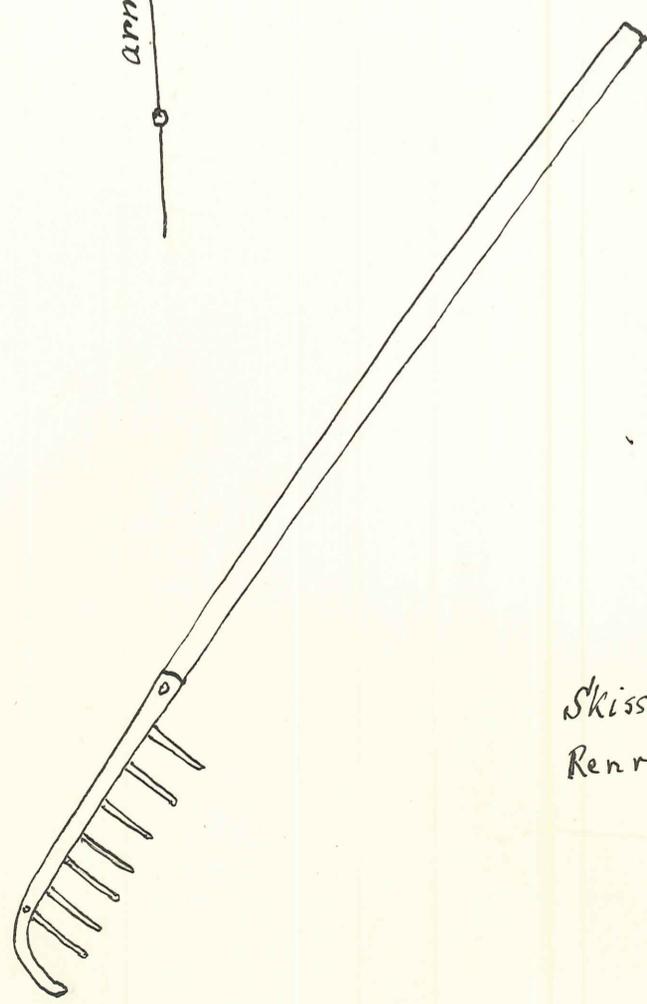
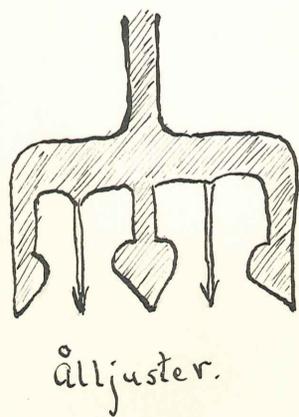
No. 5249.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

SMÅLAND.
STRANDA HD.
MÖNSTERÅS SN.
EMMEKALV.

Övre vattenytan c:a 3 fot.
Höjden på garnet beror f.ö.
på vatten djupet.

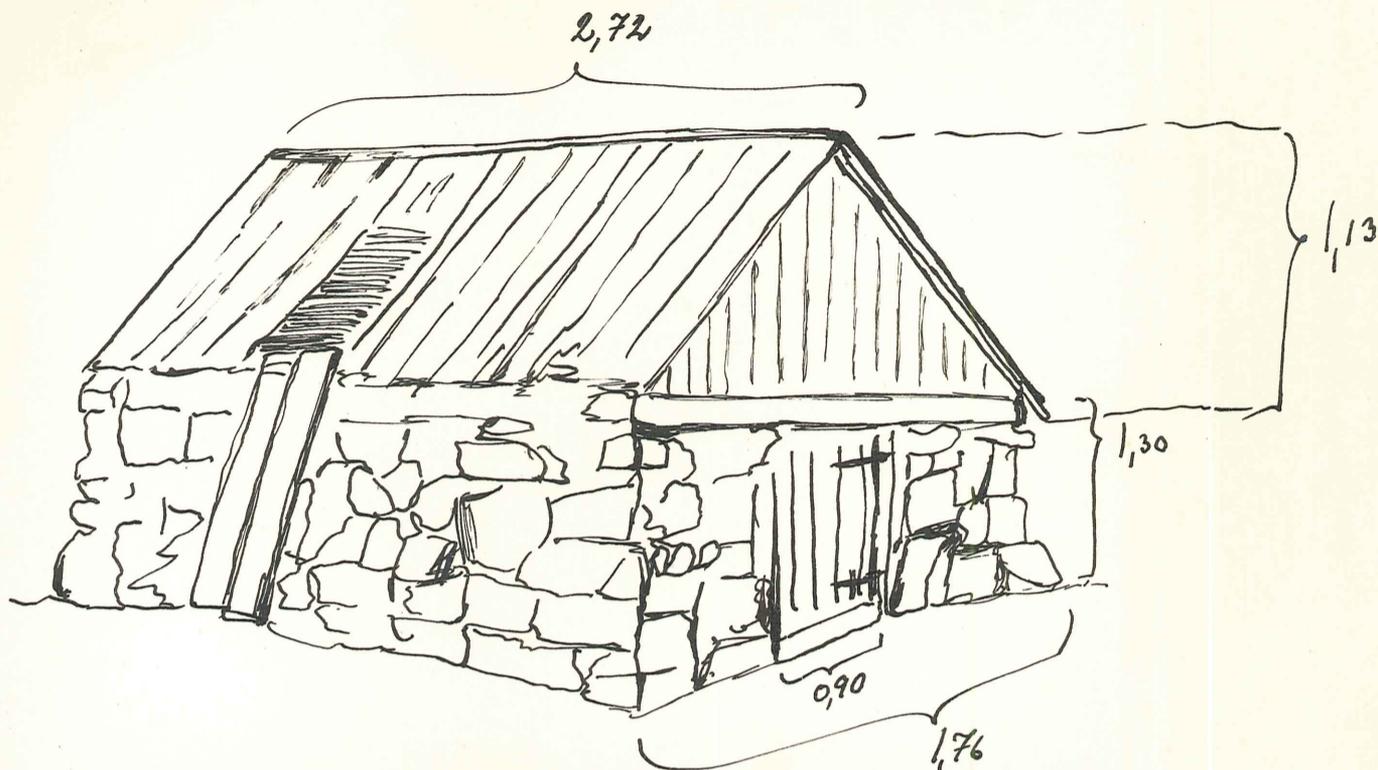

Skisser av H. Fernholm. 1935.
Renritat av G. Hobrok. 1938.

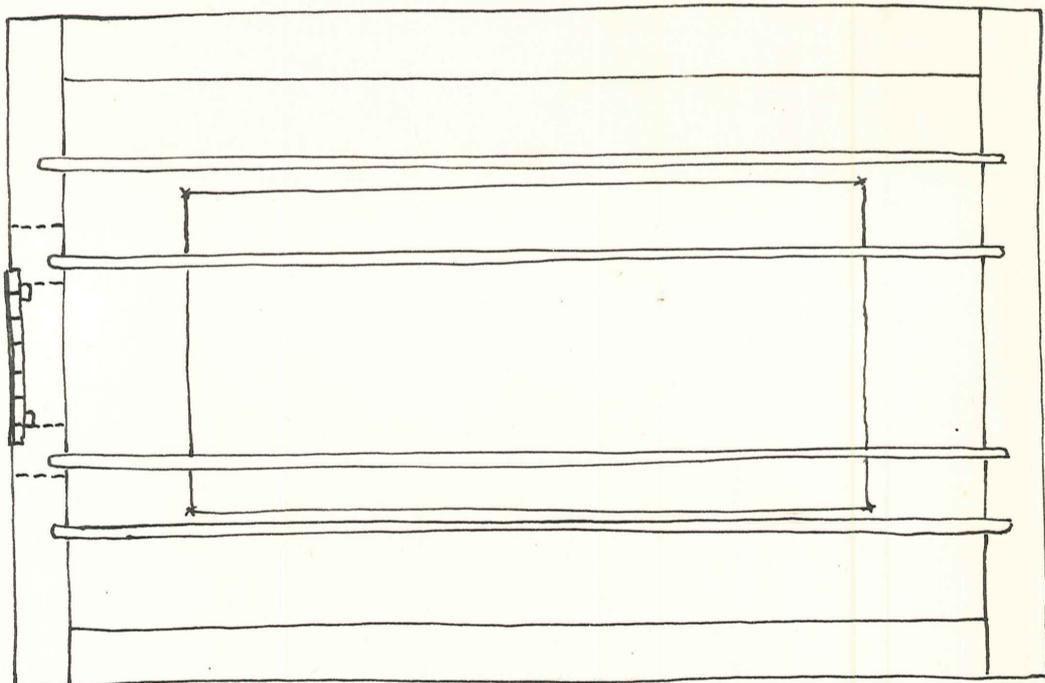
Skisser av H. Fernholm 1935. N. 5249
 RENRITAT AV G. Hobrok 1938.

LUNDS UNIVERSITETS
 FOLKMINNESARKIV

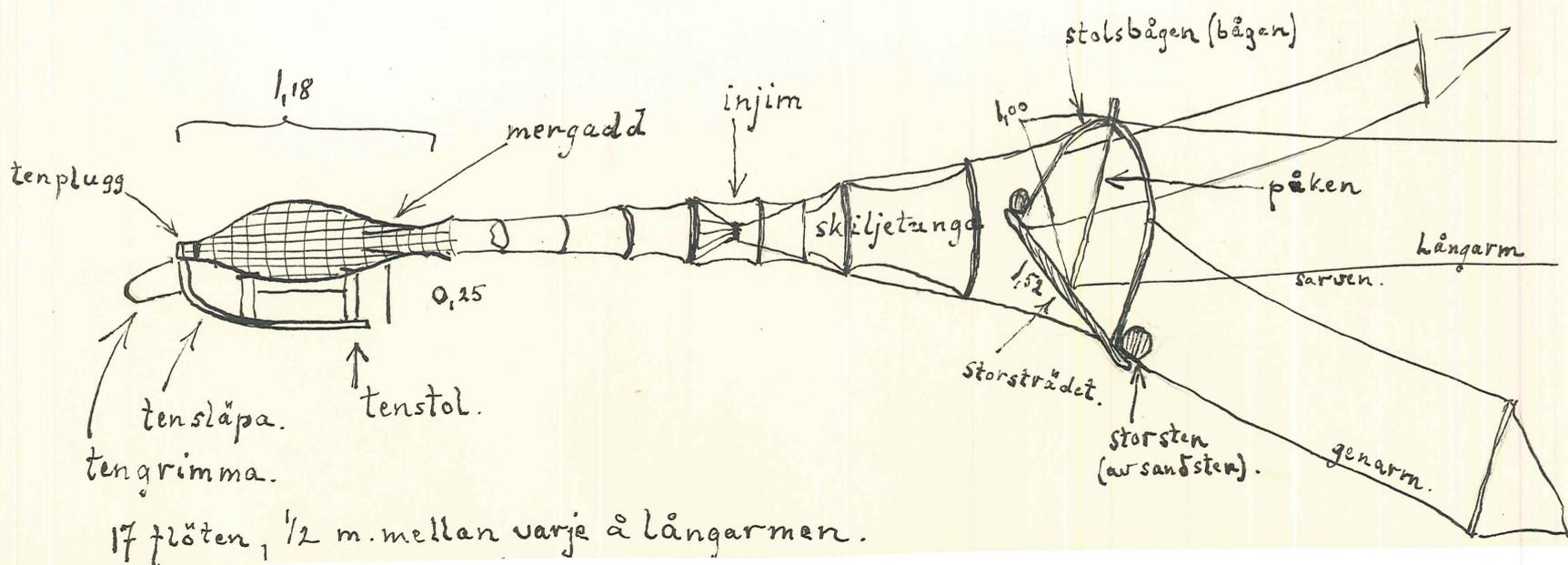
SMÅLAND. 15
 STRANDA HD.
 MÖNSTERÅS SN.
 RUNNÖ.

Ålrökeri å Runnö.

PLANSKISS AV
 ÅLRÖKERI.
 (?)

Jönköpings län
Hälmarö
Skanda hd.
Döderhults socken.

Revnö.

a. Nördgården från sjön.

H.F.-m

b. "Landsväg" i det inre av ön.

H.F.-m

Småland
Halmarön
Skandabö.
Döderhultson
Bunnö.

a. Nyare sjöboden tillhörande Sörgården. H.F.m.

b. Älboffen garn på turk i holmen. H.F.-m

VIII 1911

Uppf. H. Fernholm
Ber. Oscar & Paul Carlsson Runnö

M. 5249

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

18

Småland
Hallands län
Stranda kd
Döderhults sn.
Runnö.

a. Röberi, Runnö försänd.

H. F.-m.

b. Brygger och båtar, Runnö försänd, Holmen. H. F.-m.

Småland
Halmån län
Skanska hd.
Döderhalsön.
Punnö.

Svinshä i Punnö försänd.

H.F.-m.

Småland
Halmar län
Skåne län.
Döderhults sn.
Punnö.

H. F.-m.

a. Tröskrandring i färgården.

H. F.-m.

b. Kruan i holmen.

VIII. 12. Dönnygnings kll Punnö färgårds kruan
äkerfinnes i "Nygåns folkluftsmuseum,
Hänslevä"!

Sonäland
Halmar Lön
Skande hd.
Döderhults sn.

Runnö.

H.F.-m.

a. Mindre älbottengarn. Vid den yttre pölen t.h. är linan förankrad. T.v. fyrkanten. -

H.F.-m.

b. Detsamma inifrån, mellan givararmarna. -
På denna sida måste fyrkanten hållas något
upplöft från botten.

Obs. Alla stagar äro förankrade och inga pölar
redslagna i botten. Stagen få ej skäras
varandra.

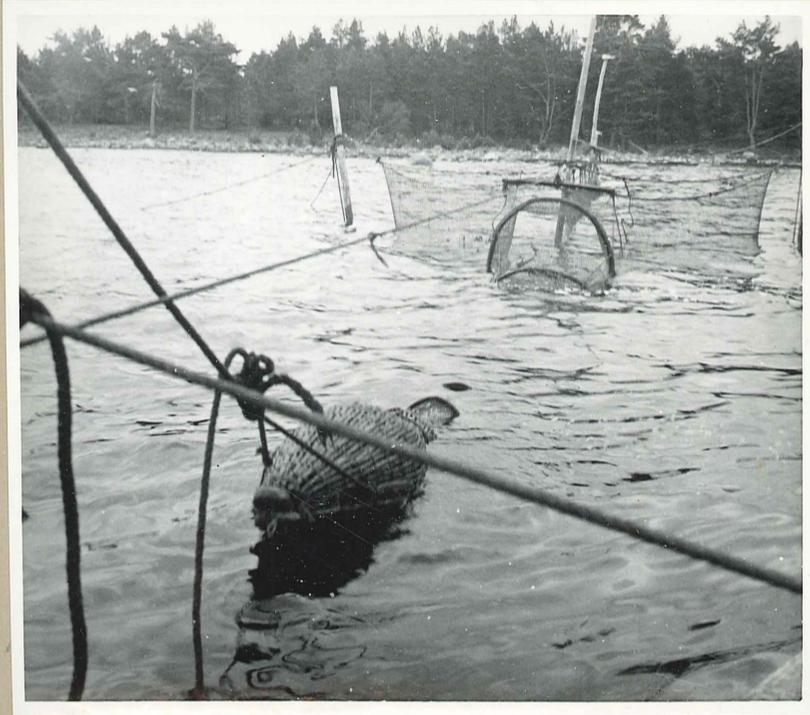
Småland.

Halmar län

Skåne län.

Döderhults so.

Rusö.

H. F-m.

a. Mindre älbotten garn utan fyrkast,
endast med långarn, 2 gisarnar, stub
och tina. Tinsen först upplyft.

H. F-m.

b. Fyrkasten och inre delen av långarnen.
Störe älbotten garn.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Småland
Kalmars län
Skarabads län.
Döderhults sn.
Bunnö

H. F.-m.

a. Tina upplöft i båten.

H. F.-m.

b. I stunden eventuellt kvar bliven fisk matas ned i tina.

IX 1911

Småland
Hallands län
Skanska hd.
Döderhults sn.
Runnö

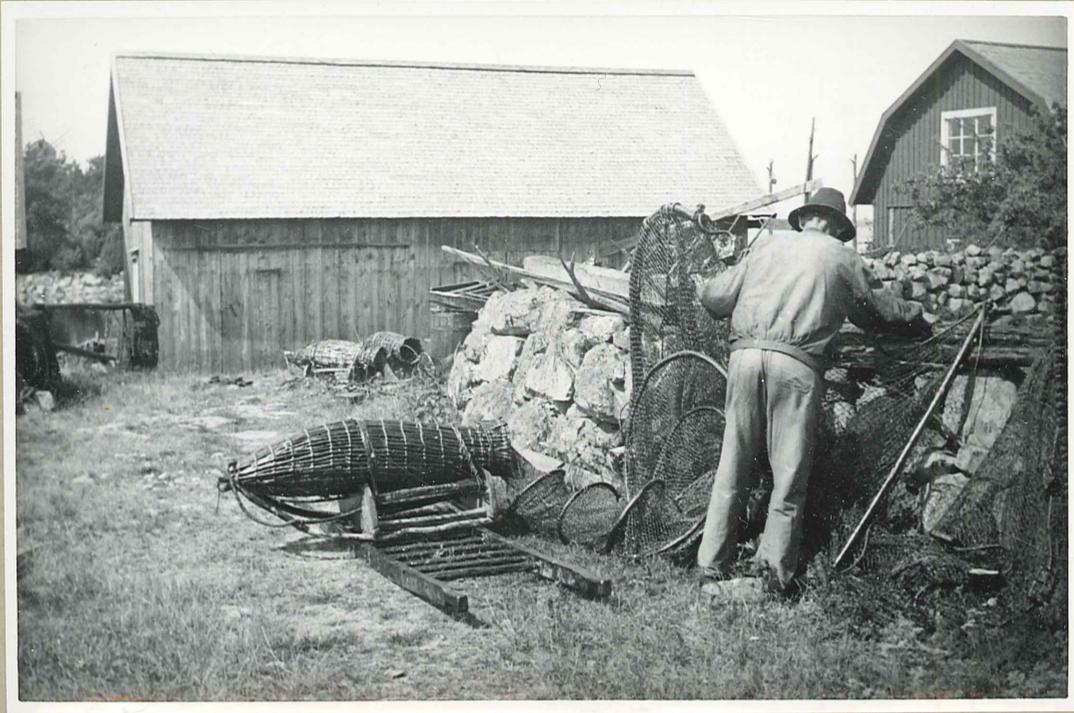

a. Tjänbark, större. Sörgården. H.F.-m.

b. Tjänbark, mindre. Skub. Tinor. Sörgården. H.F.-m.

Småland
Thalmar län
Stranda län.
Döderhults sn.
Phosorö.

a. Ryssjan lastas på båren.

K.F.-m.

b. Ryssjan bärns till båren.

K.F.-m.

J. Meland,
Thelmar Lön
Skanda hd.
Döderhults sn.
Runnö.

H. F.-m.

a. Ryssjan lastas i båten. En ligger där fört.
Två ryssjer kopplas efter varandra.

H. F.-m.

b. Båten färdig lastad för utläggning
av två sammankopplade ryssjer.

Småland.
Hallands län.
Stranda hd.
Döderhults sn.
Punnö

Utbläggning av ryssjor i Långgloriken.

U.F.-m.

a. Första ryssjans långarm utblagd.
Nu går storbågen!

U.F.-m.

b. Första ryssjans stult.

Småland.
Halmar län
Stranda hd.
Döderhults sn.
Punnö.

H. F.-m.

a. Första nyssjans lina starkklar.

H. F.-m.

b. Densamma lilles i beredskaps.

Småland,
Hälmar län
Höranda län
Döderhults sn.
Rusnäs.

a. Pass på, nu går här! H. F.-m.

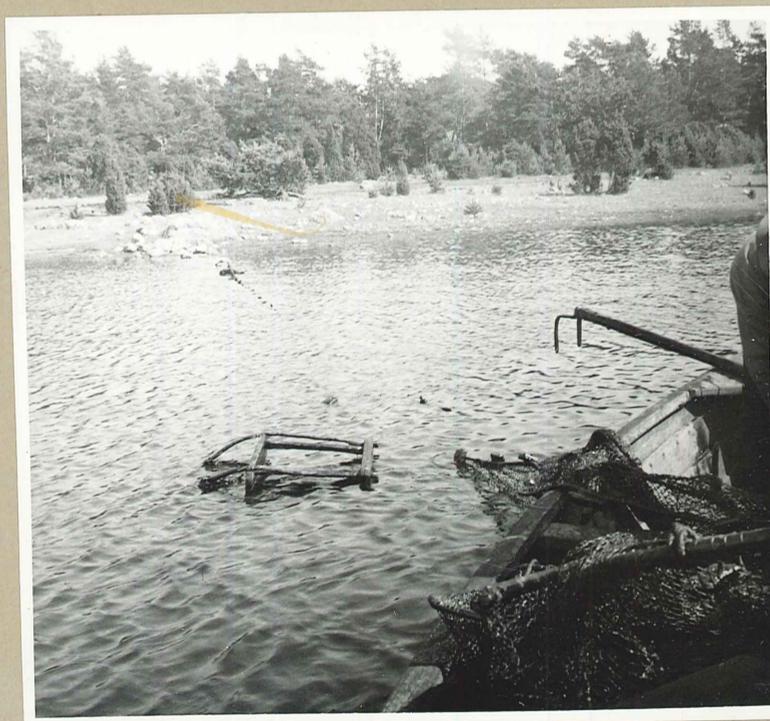
b. Andra nysojans bira. H. F.-m.

Småland.
 Hallmans län
 Skerfve h.d.
 Döderhults sn.
Runnö.

a. Andra nysojans längrann
 fästes i den första nysojan.

H. F.-m.

b. Nu kommer andra nysojan!
 Tinan flyker med kälken upp,
 en flat sten lägges på medarna,
 så att hon sjunker till bottnen.
 Men t.h. användes att lägga upp
 sten på underkelnarna, så att ej
 fisken kommer under armarna.
 Yttersta kelnans löse utmärkes av "vittbjelkat".

H. F.-m.

-skallor